

Ajánló

A Magyar Rádió Archívumának története és működése – E-learning metaadatszabvány – Parazita folyóiratok

Balogh Dániel: „A Magyar Rádió Archívumának története és működése” című cikkének témája a Magyar Rádió (2011. óta MTVA) hangarchívuma, ennek története és működése. Ebben a témában az elmúlt közel húsz évben nem született összefoglaló mű, amely a kezdetektől napjainkig mutatja be a szervezetet, annak működését, minden részletre kiterjedően, különös tekintettel a könyvtári munkával sok helyen egyező vagy hasonlóságot mutató területekre.

Egy jól működő e-learning rendszernek rugalmasnak kell lennie. A rendszer minden elemére ki kell terjednie a szabványosításnak, ezzel biztosítva annak platformfüggetlenségét. Ezek komoly technikai kihívást jelenthetnek. **Szepesi Judit:** „E-learning metaadatszabvány: Learning Object Metadata” című tanulmányában az e-learningre vonatkozó szabványokat ismerteti, ahol a tartalom, a szerzői szoftverek és a tanuláskezelő rendszerek (LMS) közös szabályrendszerét alkotják. Olyan szabályokból állnak, amelyek meghatározzák, hogyan lehet képzéseket létrehozni és szolgáltatni különböző platformokon, úgy, hogy azok hibamentesen működjenek. A szabványok célja az előre definiált, rögzített struktúrák és kommunikációs protokollok biztosítása az e-learning objektumokhoz, így lehetővé válik az alkalmazások közötti interoperabilitás. Egységes kommunikációs útmutatásokat biztosítanak a tanulási objektumok tervezéséhez, fejlesztéséhez és szolgáltatásához.

Felhívom még a figyelmet **Prokné Palik Mária:** „Így dolgozunk mi: A tanfolyam folytatódik...” című beszámolójára.

Folyóiratunké

A következő szám tartalmából

URBANOVICS ANNA – SASVÁRI PÉTER LÁSZLÓ: Mérlegen az MTA IX. osztály hazai listás folyóiratai – hazai és nemzetközi hivatkozások összevetése

BORBÉLY MÁRIA: A nagy felmérés tanulmány formájában, kitérve a munkahely, az életkor és a nem befolyásoló hatására is

GAÁLNÉ KALYDY DÓRA: Az OA, open science jelenlegi nehézségeiről és kitörési pontjairól

HOLL ANDRÁS: Parazita folyóiratok ismét

VIRÁGOS MÁRTA: Valóságos könyvtár – könyvtári valóság: könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2018 (recenzió)

Balogh Dániel

A Magyar Rádió Archívumának története és működése

*Cikkem témája a Magyar Rádió (2011 óta MTVA) hangarchívuma, ennek története és működése. A téma szervesen kapcsolódik a könyvtár- és információtudomány területéhez, mivel ennek tárgya az emberek által előállított tudás különböző megjelenési formáinak gyűjtése, dokumentálása, tárolása és rendelkezésre bocsátása.¹ Ebben a témában az elmúlt közel húsz évben nem született összefoglaló mű, amely a kezdetektől napjainkig mutatja be a szervezetet, annak működését, minden részletre kiterjedően. Munkám célja, hogy összefoglaló képet adjak az Archívum történetéről és működéséről, megmutatva annak valamennyi tevékenységét, különös tekintettel a könyvtári munkával sok helyen egyező vagy hasonlóságot mutató területekre. Hipotézisem, hogy a hangarchívumok sok tekintetben hasonlóképpen működnek, mint a könyvtárak. A klasszikus hármas felosztás, melyet a könyvtártudomány is alkalmaz, tehát a feltárás, tárolás, rendelkezésre bocsátás mindenképpen alkalmazható, a működéssel kapcsolatos tájékozódásomat is ez alapján kezdtem. Az archiválás története szorosan összefügg a Magyar Rádió történetével, melyet a továbbiakban részletesen ismertetek, kiemelve az Archívummal kapcsolatos jelentős történéseket.**

Tárgyszavak: auditív dokumentum; hangarchívum; rádiószervezet; kultúratörténet

1. Az Archívum történetének legfontosabb állomásai

1.1. A rádiózás kezdetei Magyarországon

1893. február 15-én kezdte meg működését Puskás Tivadar vezetésével a telefonhírmondó, amely a Rádió elődjének tekinthető. A telefonhírmondó az alábbi szöveg felolvasásával indult: „Üdvözljük Budapest lakosságát. Üdvözljük olyan szokatlan módon, amely páratlan az egész világon. Üdvözljük az első várost, amelyből a Telefonhírmondó az egész világon győzedelmes útjára indul.” A technológia lényege, hogy a háztartásokban vagy közösségi terekben található telefonkészülékeken keresztül a hallgatók kérhették közvetlenül a központtól a Telefonhírmondó kapcsolását.²

A rendszer előfizetéses alapon működött, indulásakor 500 előfizetővel, mely 1930-ra megközelítette a 9000 főt. Puskás Tivadar 1893 márciusában elhunyt, ezután a hírmondó vezetését Popper István mérnök vette át, akinek irányítása alatt a telefonhírmondó komoly technikai fejlődésnek indult. Saját vezetékhálózat-rendszert kezdtek kiépíteni, melynek hossza 1897-re meghaladta a 600 kilo-

métert. A mikrofonozás technológiáját is fejlesztették, így a prózai műsorközlésen felül elindulhatott a zenei műsorsugárzás is.

1925-ben a hírmondó egyesült a Magyar Rádióval, mely ekkor kezdte meg működését, így 1943-ig, a hírmondó megszűnéséig Magyar Telefonhírmondó és Rádió Rt. néven működött tovább. Ebben az időszakban a Rádió és a hírmondó műsora majdnem teljesen megegyezett, állandó adásai közé tartoztak többek között a helyi és színházi hírek, sport, országgyűlési hírek, törvényhatósági hírek, gyakran színházi és operaközvetítések.

Érdekes, hogy ekkoriban rendszeresen szerepeltek a műsoron idegen nyelvű, oktató célzatú anyagok angol, francia és olasz nyelvből.³ 1943-ban a hírmondó gyakorlatilag megszűnt, a magánvevőkészülékeket leszerelték. A hírmondó végét egyértelműen a rádiózás és a rádiókészülékek elterjedése jelentette.⁴

*A cikk eredetileg a szerző azonos című, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetében 2019-ben megvédett szakdolgozata. Témavezető: dr. Bibor Máté János

1924 végén jelent meg Magyarországon az első rádiórendelet, mely főképp a rádiókészülékek előállítását és birtoklását szabályozta. Ez tekinthető az első törvényi szabályozásnak, amely a magyarországi rádiózásra vonatkozik.

„A m. kir. kereskedelemügyi miniszter 1924. évi 85.463. számú rendelete, a nem fémvezetékes (rádió) táviró-, távbeszélő- és villamosjelző berendezések, valamint az ilyen berendezéshez szükséges készülékek és alkotórészek gyártásának és forgalombahozatalának szabályozásáról.

A távirda-, távbeszélő- és egyéb villamosjelzőberendezésekről szóló 1888: XXXI. törvény-cikk 15. §-ában, valamint az 1884. XVII. törvény-cikkbe iktatott ipartörvény módosításáról szóló 1922: XII. törvény-cikk 58. §-ában kapott felhatalmazás alapján az igazságügyminiszterrel egyetértve a következőket rendelem:

1. §. Minthogy az államnak a távirda-, a távbeszélő-és egyéb villamos berendezésekről szóló 1888: XXXI. t.-c. 1. §-ában meghatározott fenntartott joga kiterjed az olyan berendezésre is, amely jeleknek, híreknek, képeknek vagy hangoknak villamosság útján, fémvezeték nélkül, vagy fémvezetéken magasrezgésű áramok segítségével adására vagy felvételére szolgál, ennél fogva bárki másnak arra, hogy a magyar állam területén ilyen berendezést létesíthessen és üzemben tarthasson, a kereskedelemügyi miniszter előzetes engedélyét kell ki-
eszközölnie.

2. §. Az 1. §-ban említett berendezéshez szükséges készülékeket és alkotórészeket előállítani, külföldről behozni, megszerezni, raktáron vagy magánál tartani, használni, másra átruházni, vagy azokkal kereskedni szintén csak a kereskedelemügyi miniszter előzetes engedélye (1922: XII. t.-c. 58. §-a) alapján szabad. [...]

„4. §. Azok, akik a jelen rendelet kihirdetésekor rádió-adó vagy felvevőkészülék birtokában vannak, rádió-adó vagy felvevőkészülékek, illetőleg készülékalkotórész előállításával vagy adásvételével foglalkoznak, kötelesek ezt a kereskedelemügyi miniszternek a rendelet megjelenésétől számított harminc nap alatt ajánlott levélben bejelenteni, és a jelen rendeletben megkívánt engedélyt kérni.”⁵

1925. december 1-jén elindult az első rádióadás, még a hírmondóval közösen, valamint ekkor még a társulás része volt a Magyar Távirati Iroda (MTI) is. Az első adás az avatóünnepség volt, majd hangversenyt közvetítettek. Ettől az időponttól számít-

juk a hivatalos magyar rádiózást, a Magyar Rádiózás Napja december 1. Az adóállomás Budapest néven jelentkezett.

Az ünnepélyen a Magyar Királyi Posta vezérigazgatója magyar, francia és angol nyelven intézett beszédet a hallgatókhoz: „A Magyar Királyi Posta technikai eszközeivel a 2 kW-os csepeli állomás útján 546 méteres hullámhosszal szór szét az éterben”. A megnyitó után ünnepi műsor következett.⁶

1927-ben Szóts Ernő ügyvezető igazgató tanulmányútja után Irattár kialakítását rendelte el. Két irattárat hoztak létre, a gazdasági irattárat, mely az alábbi dokumentumokat tartalmazta: igazgatósági iratok, levelezések, osztályvezetői iratok, személyzeti iratok, műsoradminisztrációs jegyzőkönyvek, pénzügyi iratok, külügyi levelezések. Valamint a műsordokumentumok irattára, amely a műsorborítékokat és a könyveket tárolta. A műsordokumentumok irattára és a sajtóarchívum irattára 1927-tel kezdődően minden adásba kerülő program szövegkönyvét előre bekérte a szerzőktől. Az első irattáros és könyvtáros Scherz Ede volt, aki bemondóként dolgozott a Rádióban. Ekkor szerepel először a „műsorboríték” kifejezés. 1933-ig írásban rögzítették a műsorokat.

Ezekben az években a hangot még nem rögzítették, csak élő adás közvetítése folyt. 1934-ben kezdődött meg a hangrögzítés, a viaszvágó berendezések megjelenésével. A viaszvágó technológiával, valamint az elektromos hangrögzítés kérdéseinek tisztázásával és a kísérleti elektromos gramofonfelvevő rendszer kidolgozásával 1920-ban kezdett tudományosan foglalkozni a Bell laboratórium.⁷

Közel négy évig tartó munka eredményeképpen megszületett az elektromechanikus hangfelvételi eljárás. Fő jellemzője, hogy a hangot mikrofonnal, elektroncsöves erősítővel és elektromágneses vágófejjel rögzítik viaszlemezre.⁸

1935-től már a helyszíni rögzítés is lehetségessé vált a szállítható lemezvágók megjelenésével. 1936-ban indult a „Magyar szellemek hangmúzeuma”, melynek keretében a Rádió tudatosan az utókor számára készített hangfelvételeket. Tulajdonképpen ez tekinthető az Archívum elődjének.

1943-ban a történelmi értékű hangfelvételeket megőrzés céljából a biztonságosabbnak ítélt sziklaközpontban helyezték el. (A Gellért-hegyen talál-

ható katonai támaszpontot a II. világháborúban kezdték használni, létezése sokáig hadititok volt a nyilvánosság előtt.)⁹ Sajnos az ezen kívül tárolt felvételek nagy része 1945-ben megsemmisült.

A második világháború a Rádiót sem kímélte: 1944 novemberében a visszavonuló német csapatok elpusztítottak két fontos adótornyot Miskolcon és Nyíregyházán, november 30-án pedig felrobbantották a lakihegyi adótornyot. Ezután a műsorszolgáltatás átkerült Mosonmagyaróvárra.¹⁰

1945 januárjában a szovjet parancsnokság engedélyt adott a magyar rádiózás újjászervezésére. A Budapesti Nemzeti Bizottság *Ortutay Gyulát* jelölte ki a feladatra. Január végén elkezdtek a romeltakarítást a Rádió épületében, amelyben a bombázások komoly károkat okoztak, a stúdiókban és a kiszolgáló épületekben egyaránt. Ezzel egy időben megkezdtek a lakihegyi adótorny felújítását, helyrehozatalát is.

Márciusban az épület már alkalmas volt arra, hogy a Rádiózenekar megkezdje a munkát a kettes stúdióban, áprilisban lemezre is vették az új szünetjel zenéjét, a „Te vagy a legény, Tyukodi pajtás” kezdetű kuruc ének dallamát. 1945. május 1-jén ismét megszólalt a Rádió. Az első adások a háborús helyzet átvészeléséhez adtak hasznos tanácsokat.¹¹

1948-tól lakklemezre rögzítették a hanganyagokat. Ennek a technológiának a lényege az, hogy vágótű segítségével egy lakkfelületre viszik fel a barázdákat, majd a felületet ellenőrzés után valamilyen fém (gyakran ezüst, vagy réz) eleggyel vonják be, amit galvanizálnak, így a lakkréteg nem sérül a lejátszás során. 1948-ban jelenik meg a magnetofon is, mely komoly áttörést hozott a hangrögzítésben.

A magnetofontechnológia lényege – nevéből is adódóan – az, hogy elektromágneses úton rögzítik a jeleket valamiféle mágnesezhető anyagra, jellemzően mágnesszalagra. A magnetofon kifejlesztését az AEG cég birtokolja, de a köznyelvben minden ilyen technológiával működő berendezésre használatos. Ez a technológia lehetővé tette a gyors, helyfüggetlen rögzítést.¹²

1949-ben a „Budapest I” felvette a Kossuth, a „Budapest II” pedig a Petőfi nevet. 1950 márciusában az MTI-től különválasztva létrejött a Magyar Rádióhivatal (MRH).

1.2. Az Archívum létrejötte

1951-ben alakult meg a Rádióon belül az ügynevezett Műsorlebonylítási osztály (ekkor még közvetlenül a vezetőség alá tartozott a két fő részleg), ekkor kezdték el lerakni a mai archívum alapjait. Az osztály két fő részből állt, a Műsorrészlegről és a Lebonylító részlegről. A lebonylító részleg I. csoportja a hangfelvételi csoport volt, ennek része az I/a csoport, az Archívum és hanglemeztár, ahol 9 fő dolgozott: 1 fő felelt a nyilvántartásért, 4 fő hanglemeztáros és 2 fő adminisztrátor volt.

A részleget *Horváth Zoltán* és *Latorczai Ferenc* vezette. A hanglemeztár három helyiségből állt, az egyik helyiségében lemezjátszó volt, itt hallgatták meg a hangfelvételi csoporttól beérkező lemezeket, és itt folyt a minőségellenőrzés is. Ha a lemez minősége nem volt megfelelő, vagy hibát találtak, azt dokumentálták, és felvezették a lemez kartonjára.

A következő helyiségben volt a Kartotéktár, ahol a lemezekhez tartozó dokumentációt és kartonokat tárolták. Egy hanglemez kartonjára a következő adatokat vezették fel:

- Lemez sorszáma (az osztályra beérkezés sorrendjében a művek sorszámot kaptak, műre vonatkozó adat).
- Lemezszám (a konkrét lemez száma, példányra vonatkozó adat).
- Leltári szám.
- Szerző.
- Cím.
- Alcím.
- Előadó vagy előadók.
- Zenekar neve.
- Karmester neve.
- A felvétel készítésének ideje.¹³

A kartonokat műfaj szerint csoportosították, valamint a kartonokra felvezették azt is, hogy az adott lemez mikor került adásba, így a szerkesztők számára könnyen visszakereshetővé vált minden információ és mű.¹⁴

Az adásba kerülés rögzítéséhez egy sajátos számozást alakítottak ki, mely adott éven belül a következőképpen alakult: XX.X tehát pl. 43.5. Az egész számok az adott év heteire, míg a törtszámok a héten belüli napra vonatkoztak. Ennek azért volt jelentősége, mert így könnyen vissza lehetett keresni, hogy egy adott mű mikor került adásba, ezzel elkerülhetővé váltak a túl gyakori ismétlések. Ezt a munkafolyamatot „hetezésnek” nevezték, és

egészen az 1990-es évek elejéig használták az archívumban, amíg teljesen át nem vette a helyét az adatbázis alapú nyilvántartás.

A következő helyiség a hanglemeztár volt, ahol sorszámozva sorakoztak a hanglemezek többszörös polcokon.

1952-ben a Műsorlebonylítási osztály hivatalosan is megkapta az osztály titulust, és kisebb átszervezésen esett át. Négy csoportot alakítottak ki az osztályon belül:

- Hangfelvételi csoport (prózai és zenei egyaránt).
- Anyagtár (a Szalagtár elődje).
- Központi adminisztráció.
- Tájékoztató csoport (nem a mai könyvtári értelemben, az érdeklődők számára nyújtottak tájékoztatást a Rádió tevékenységéről és műsorairól).¹⁵

1953-ban megalakult a Magyar Televízió Vállalat. Ezzel egy időben újabb átszervezésen esett át a Műsorlebonylítási osztály, létrejött egy archívum nevű csoport, valamint elkülönült a hanglemeztár.

Ebben az évben a lakklemezekről tételes leltárt készítettek, ezek alapján tudhatjuk, hogy mekkora állománnyal rendelkezett ekkoriban az archívum. 7352 darab lemezt vettek leltárba, ezen kívül selejtezték 6444 darab lemezt. 1707 db zajt vagy aláfestő zenét tartalmazó lemezt jegyezték fel.

1954-ben elkezdődött a szalagok archiválása. Ahogy a magnófelvételek száma növekedett, úgy csökkent a hanglemeztár jelentősége is. Megkezdődött az úgynevezett Z-sítés. A Z-sítés gyakorlatilag a cenzúra eszköze volt, ennek keretében állapították meg, hogy egy zeneszám lejátszható-e a rádióban. A kifejezés onnan származik, hogy a megfelelőnek ítélt felvételek dobozaira filctollal egy nagy „Z” betűt írtak (zene), majd „örök lejátszásra” tárolták le az archívumban. A technológia fejlődése elengedhetetlenné tette, hogy az archívum ráálljon a szalagok archiválására is.¹⁶

Ezzel egy időben a pótolhatatlannak ítélt, lemezen tárolt felvételek szalagra történő átjátszását is ki kellett dolgozni, mely a Zenei osztállyal közösen zajlott. A vezetőség megbízta a központi adminisztrációs egységet egy „központi nyilvántartó rendszer” kidolgozásával. A Központi Nyilvántartáshoz tartozott a Rádió összes zenei felvételének nyilvántartása és katalogizálása.¹⁷

1.3. 1956, a fordulópont

Az 1956-os események egyik meghatározó helyszíne volt a Magyar Rádió Bródy Sándor utcai épülete, ez jelentős mérföldkő a Rádió történetében, és kiemelkedően fontos az archívum szempontjából.

A Magyar Rádió ostromaként is emlegetett események az 1956-os forradalom első napján, október 23-án este kezdődtek a Bródy Sándor utcai Rádió épület előtt, illetve a Rádió épületében.

Este 8 órakor a Kossuth Rádió közvetítette *Gerő Ernő*nek, a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőség elnökének beszédét, amelyben a megmozdulást ellenforradalomnak nyilvánította, valamint addigi működésüket helyénvalónak ítélte, és közölte, nem tárgyal a tüntetőkkel.

Ezek után az embertömeg egy része a Parlamenthez ment, hogy meghallgassák *Nagy Imre* beszédét, míg egy másik csoport a Magyar Rádióhoz vonult, hogy a felkelők 16 pontját a rádióban beolvassák. A Rádióhoz ekkora már komoly erővel vonultak ki a rendfenntartó erők, sok fegyveres tartózkodott az épületben is. Este nyolc óra körül már elég nagy tömeg alakult ki a Bródy Sándor utcai bejáratnál, a diákok több küldöttséget küldtek be a Rádióba, de érdemben senki nem tárgyalt velük a 16 pont beolvasásáról.

Lövéseket először este 9 óra körül lehetett hallani. *Zólyom László* ezredes visszaemlékezései szerint az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) emberi löttek először. Zólyom 8 óra körül érkezett a helyszínre, és átvette a parancsnokságot a rendvédelmi szervek felett. A tömegben eközben a tüntetők fegyverekhez jutottak, valamint megérkezett a tömeg másik fele is a Parlamenttől. A tüntetők elfoglalták a rendvédelmi erők erősítését szállító teherautót is. Komoly lövöldözés alakult ki.

Solymosi János ezredes vezetésével négy tankot vezényeltek ki Piliscsabáról, a tankok azonban lőszer nélküliek voltak. Solymosi egy létrán állva próbálta megnyugtatni a tömeget, de az épületből rálöttek. A golyó célt tévesztett és halálos sérülést okozott Solymosi helyettesének, valamint négy páncélos sorkatonának, akik a tankokat kísérték. Közben az épületben is zajlottak az események, de ezekről a mai napig nincsenek pontos információink.

Szirmai Ottó a Rádió párttitkára ultimátumot intézett a felkelőkhöz: „Hagyják el a Rádió környékét, mert ha megkezdődik a sortűz, nem lesz hová menekülni.” Majd Benke Valéria utasítására kivezette a Rádió épületéből a nőket a hátsó bejáraton.

Ezután a Pártközpont utasítására, valamikor éjfél és egy óra között sortűzet nyitottak a fegyvertelen tömegre a Rádió épületéből. A sortűz pontos okát a mai napig vitatják, Kírov szovjet tábornok szerint „Az látszik valószínűnek, hogy az ÁVH őrseregének tagjai nem tudták türtőztetni magukat, s kilőttek az épületből.”

Megkezdődött a Rádió ostroma, és néhány órával később, valamikor hajnalban a tüntetők elfoglalták az épületet.¹⁸ Az ostromnak azonban csak szimbolikus értéke van, valódi eredménye nem volt, ugyanis a Rádió adását egy rögtönzött stúdióból a Parlament épületéből folytatták, már az összecsapások kezdetekor ide kapcsolták át. Később tüntetők egy csoportja megpróbálta elfoglalni a lakihegyi adótoronyt, de ez a megmozdulás kudarcot vallott.¹⁹

Az 1956-os események kiemelkedően fontosak az archívum szempontjából. Az addig gyűjtött és tárolt anyagok nagy része megsemmisült az ostrom alatt, és az épületben folyó harcok közben. A Rádióban folytatott kutatásom során felhívták a figyelmem egy kottára, ami a forradalom alatt golyót kapott, és az archívumban a mai napig őrzik. A legtöbb dokumentum azonban nem volt ilyen „szerencsés”. Az érzékeny szalagok és a hozzájuk tartozó dokumentáció majdnem teljes egésze áldozatul esett az eseményeknek, ami nem szenvedett súlyos károkat, azokat ellopták.

Bár tragikus a gyűjtemény szempontjából ez az időszak, mégis ezen események hatására fogalmazódott meg az igény egy rendszerezetten gyűjtött és tárolt archívum létrehozására, mely a következőkben, 1957-től kezdődően jött létre.

1957-ben átszervezések kezdődnek, és a Rádiót összevonták az 1953-ban alapított Magyar Televízió Vállalattal, a két intézmény Magyar Rádió és Televízió Vállalat (MRTV) néven működött tovább.

Az 1956-os történések és a korábbi történelmi események, melyek jelentős állománypusztulást okoztak, arra ösztönözték a szervezet vezetőségét, hogy egy szervezett, könyvtári alapokon nyilvántartott, és megfelelő körülmények között tárolt archívumot hozzanak létre.

Az átszervezés megteremtette annak az anyagi lehetőségét, hogy mind a kurrens, mind a retrospektív feltárás, gyűjtés és katalogizálás megkezdődjön.

1.4. A tudatos gyűjtés kezdetei

1960-tól kezdődött meg a tudatos gyűjtés, ekkor még szubjektív szempontok alapján. Az archívum vezetősége az általuk valamilyen szempontból fontosnak tartott, vagy érdekesnek talált felvételeket archiválta. Ezt az időszakot „szemezgető gyűjtés”-nek nevezik a Rádióon belül. A Rádió saját felvételeket is kezdett készíteni, kizárólag archív célokra, valamint a korábbi, egyéb hanghordozókon tárolt anyagokat magnószalagra kezdte archiválni. Fontos megjegyezni, hogy a korábbiakhoz hasonlóan két fő részlegre oszlott az archívum, a prózai (korábban hangdokumentáció), és a zenei részre. Ezekhez kapcsolódik harmadik fő területként a szalagtár (korábban lemeztár).²⁰

1970-től indult meg a lemezek fizikai mentése, valamint a megőrzött anyag könyvtári alapú rendszerezése, katalógus használata, a tartalmi feltárás egységesítése, valamint az Egyetemes Tizedes Osztályozás bevezetése.²¹

1974 októberében, különvált a Magyar Rádió (MR) és a Magyar Televízió (MTV).

Elmondhatjuk tehát, hogy három meghatározó esemény vezetett a mai archívum kialakulásához, az itt lefektetett elvek mentén szerveződött az archívum működése egészen a 80-as évek közepéig, amikor megkezdődik a számítógépesítés. Ez a három esemény az 1951-ben létrehozott Műsorlebonnyolási osztály megalakulása. Az 1956-ban bekövetkezett tragikus mértékű állománypusztulás új lendületet adott a hangarchiválás megszervezéséhez és az 1960-ban megindult tudatos gyűjtéshez, és gyűjteményszervezéshez.

2. Az archívum működése a számítógépesítés előtti időszakban

2.1.A prózai archívum működése 1960-tól 1986-ig

A prózai archívum anyagát a rádióban elhangzott és rögzített műsorok jelentik. Mivel a gyűjtés ekkor még nem a teljes adásra vonatkozott, fontos volt megállapítani a szelekció szempontjait. 1960 és 1970 között nem voltak meghatározott irányelvek arra vonatkozóan, hogy mit kell rögzíteni és tárolni,

így az 1970-es átszervezésnél külön figyelmet kapott ez a téma. Az alábbi területeket határozták meg:

- társadalom,
- politika,
- gazdaság,
- kultúra.

Az ezekhez a területekhez kötődő bármilyen jellegű adást rögzíteni, tárolni és dokumentálni kell. A kultúra külön figyelmet kapott, létrejött egy irodalmi tár a prózai archívumon belül, amely a hangfelvételeken kívül olyan más dokumentumokat is gyűjtött, melyeket érdemesnek találtak a rádiós feldolgozásra.²²

A feldolgozás menete a következő volt: mivel a feldolgozandó anyagok körét pontosan definiálták, szükséges volt előzetesen is felmérni, hogy milyen műsorok kerülnek majd adásba. (A prózai archívum kizárólag már elhangzott anyagokat gyűjt, ellentétben a zeneivel, ahol előzetesen rögzítik a felvételeket.)

A hivatalos műsorközlés alapján egy, a Rádióújsághoz hasonló kivonatot kaptak az archívum dolgozói, ezen jelölték meg az archiválásra szánt műsorokat, blokkokat. Ez alapján készítettek egy úgynevezett „előzetes dokumentációs adatlapot”, melyen az alábbi adatokat rögzítették:

- a (hang)hordozó azonosító jelzete,
- a műsor címe,
- a műsort megrendelő osztály neve,
- a műsor felvételi ideje,
- a hordozó (szalag) minősége,
- a hordozó sebessége,
- a mű szerzője,
- a műsor szerkesztője,
- a műsor rendezője,
- az adás dátuma,
- a megőrzési utasítások,
- a tartalomra vonatkozó adatok.

1960 és 1994 között működött az úgynevezett „Dokumentációs Bizottság” mely előre listát – kivonatolt műsorközlést – kapott a rögzítésre ítélt műsorról, ez alapján pedig döntést hozott a megőrzés időtartamáról. A döntések az esetek többségében politikai, ideológiai alapon születtek. Mivel a rádióadást az archívumon kívül más nem rögzítette – legalábbis hivatalos körülmények között biztosan nem –, ha egy hanganyagot nem találtak megőrzésre méltónak, az felért a végleges törléssel, mind az archívumból, mind a történelemből.

A Bizottság három kategóriát használt a megőrzés időtartamára, melyek a következők voltak: „örök időkre”, 5 évre vagy rögtön törölhetőnek ítélte a felvételt. A Bizottságot 1994-ben megszüntették, így a rögzítéssel és megőrzéssel kapcsolatos döntéseket a szerkesztőkre bízta egészen 2001-ig, amikor megszűnt a szelekciós rögzítés, és válogatás nélkül minden rögzítésre és tárolásra került.²³

A műsort csak akkor dokumentálták, ha „D” jelzést kapott, azaz „örök időkre” megőrzendő státuszba sorolta a Bizottság. A „D” jellel ellátott anyag úgynevezett mélyfeltáráson esett át, azaz készült róla egy műsordokumentációs címléírás, műsordokumentációs adatlap. Ez az adatlap egy A3-as méretű kétoldalas táblázat, amely tartalmazza az előzetes dokumentációs adatlap összes információját, valamint kiegészül az alábbi bibliográfiai adatokkal:²⁴

- a mű egyedi címe,
- címtartozékok,
- műfaj,
- nyelv,
- tárgyszó,
- szereplők, megszólalók,
- műsorvezetők, riporterek,
- feldolgozást végző neve,
- feldolgozás dátuma,
- megjegyzés rovat.

A nyilvántartás két szempont szerint zajlott: egyrészt személyek szerinti volt, másrészt tematikus. A személyes nyilvántartásban egy „D” jelzetet kapott egyazon megszólaló összes elhangzott anyaga. A tematikus nyilvántartásban hagyományosan tárgyszavas indexelést alkalmaztak a tartalmi feltáráshoz, így biztosítva az egyszerű és egyértelmű kategorizálást, illetve a visszakereshetőséget.²⁴

Tájékoztatáshoz és visszakereséshez hagyományos cédulakatalógust, katalógusrendszert használtak. A katalóguscédulákat könyvtári besorolási szabályzat alapján rendszerezték, egyezményes sorrendet alakítottak ki.

Négyfajta katalógust hoztak létre, ezzel is könnyítve a visszakereshetőséget. Ezekben az időkben alapvető szempont volt, hogy könnyen és gyorsan tudjanak keresni az állományban, ugyanis a szalagtár elég nagy mennyiséget tett ki, és ha egy műsorhoz úgynevezett bejátszót szerettek volna készíteni, záros határidőn belül szükség volt az anyagra. 1980-ra az állomány elérte a 76 000 cédulát.²⁵

Ekkoriban még nem folyt olyan jellegű szolgáltatás, amely külső felhasználók számára tette volna elérhetővé az állomány anyagát, csak belső felhasználáshoz volt erre szükség.

A négy katalógustípus a következő volt:

- Személyek nevéhez és tevékenységéhez kötött katalógusok.
- Intézményekhez, társulatokhoz, illetve ezek tevékenységéhez kötött katalógusok.
- Műfaji katalógusok.
- ETO szerinti katalógus.

A személyekhez kapcsolódó katalógusok az alábbiak voltak:

- előadói katalógus,
- szerzői katalógus,
- utalói katalógus (az elnevezés megtévesztő lehet, itt valójában a megemlített személyekről van szó)
- rendezői katalógus,
- fordítói katalógus,
- szövegírói katalógus,
- karmesteri katalógus,
- riporter katalógus.

A rendszer a katalógustípusonként jelölt személy neve.

Rendezői, fordítói, szövegírói, karmesteri katalógusoknál a könyvtári besorolási szabályzat szerint a szerző neve és a mű címe feltüntetésre kerül, és betűrendbe sorolják.

Az intézmények, társulatok tevékenységéhez kapcsolódó katalógusokat három alcsoportra bontották tovább:

- kórusok szerinti katalógus,
- színpadok szerinti katalógus,
- zenekarok szerinti katalógus.

A rendszer mindig az intézmény neve, utána a dokumentum szerzője és a mű címe képezi a besorolás alapját.²⁶

Műfaji katalógusok:

Ennél a típusú katalógusnál – hasonlóan az ETO szerinti felépítéshez – az általánostól a specifikusig, az egyszerűtől az összetettig haladva alakult a hierarchia. Kialakításánál figyelembe vették a sajátos, csak a Rádióra, rádiózásra jellemző összetevőket és műfajokat. A besorolás alapját az határozta meg, hogy a műfaji csoportokon belül szerzőt vagy kezdősört adtak meg besorolási adatnak a betűrendhez, a következő műfajoknál.²⁶

- irodalom,
- zene,
- néprajz.

A rendszer az adott témát jelölő szó volt az alábbi műfajoknál.²⁶

- politika,
- sport,
- zaj (zöreje, háttérhangok stb.).

Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO) Szerinti katalógus:

Ha egy konkrét témához kapcsolódó kérdés érkezett, komoly segítséget jelentett az ETO szerinti katalógus. Minél komplexebb a konkrét kérdés vagy kérdés, annál alkalmasabb visszakeresésére az ETO katalógus, és annál kevésbé hasznos a műfaji jellegű. (A Rádió ETO katalógusát az 1980-as évek közepétől már nem használják, a számítógépesítés teljesen visszaszorította felhasználását. Sajnos kutatásaim során nem találtam bővebb leírást vagy információt erről a katalógusról, a források is meglehetősen szűkszavúan írnak róla.)²⁷

A törzskönyv:

Az alapadatok az előzetes dokumentációs adatlapról a törzskönyvbe kerültek. A törzskönyvek és az ezekkel együtt tárolt egyéb szöveges mellékletek jelentik a hangdokumentáció másodlagos dokumentumait. A törzskönyv és a katalógus együttesen, egymást kiegészítve is használatos volt. Ha a katalógus nem adott megfelelő információt, esetleg mélyebb ismeretekre volt szükség, a törzskönyv adott bővebb tájékoztatást.²⁸

2.2. A zenei archívum működése 1960 és 1986 között

Mint korábban utaltam rá, alapvető különbségek vannak a prózai és a zenei archívum működése és felépítése között. A legfőbb különbség az, hogy míg a prózai dokumentáció esetében az anyagokat az elhangzásuk után archiválták, a zenei részlegen már az adásba kerülés előtt állományba kellett venni őket.

Ennek elsődleges oka, hogy feldolgozatlan művek nem kerülhetnek adásba, mert ezek nem rendelkeznek a zeneművek azonosításához szükséges adatokkal. Ebből adódik, hogy a zenei dokumentáció előre dolgozik, mindig naprakész „adás-kész” állapotban kell tartania az állományt, hiszen előre nem lehet tudni, mikor lesz szükség egy zeneműre, így a feldolgozás ideje nagyon rövid.

Két alapvető részleget különböztetünk meg a zenei archívumon belül: a tájékoztatói, és a dokumentációs egységet. 1984-ben az új üzemépület átadásakor a két részleg, bár szervezetileg még mindig elkülönült, fizikailag egy térbe költözött, munkájukat összehangolták.

A tájékoztatói részlegben dolgozó zenei dokumentátorok fő feladata az adásszerkesztők informálása volt egy adott mű helyéről a gyűjteményben, esetenként zenei szerkesztői részfeladat ellátása és a műsorszerkesztők segítése bizonyos típusú zene-számok felkutatásában. Ez a feladatkör mára teljesen eltűnt (az adásszerkesztők manapság maguk keresnek az állományban az adatbázis segítségével), de az 1990-es évek közepéig jelentős segítséget jelentett az adásszerkesztésben.²⁹

Az állomány alapvetően kétféle rögzítést különböztet meg, az úgynevezett „külső lemezjátszást” és a belső, úgynevezett „stúdiófelvételeket”. A külső lemezjátszás más helyszíneken, korábban rögzített zeneműveket jelent, míg a belső, a Magyar Rádió által, saját stúdióiban, esetleg külső helyszínen, saját zenekarai és hangosztálya által felvett műveket takarja.³⁰

Mára – a kezdeti időktől eltérően – ritkább a belső felvétel, jellemzőbb a CD vásárlás, valamint a korábbi, analóg felvételek digitalizálása. A Rádió nagy mennyiségű anyagra tett szert ajándékozásokból is.

A zenei archívum gyűjtőkörébe – műfajától függetlenül – elsősorban magyar, de minden egyéb nemzet kultúrájára jellemző hangzóanyagok tartoznak. Alapvetően a zenei kordokumentumokra helyezi a hangsúlyt, mely egy adott időszak kultúrájára jellemző lehet.

A feldolgozás az úgynevezett alapnyilvántartásbavételnél kezdődik. Az alapnyilvántartás leltári alapú, leltárkönyvekbe a leltári számok – tehát az állományba vétel sorrendjében – besorolása alapján rögzítették. A leltárkönyvekben a leltári számon túl rögzítették még a felvétel alapadatait, úgymint cím, szerző, felvétel időpontja, előadó neve, karmester neve stb.

A zenei dokumentációhoz a szalagtárból érkeznek az anyagok, miután bekerültek az alapnyilvántartásba egy úgynevezett „lektorcédulát” készítettek hozzájuk, mely a könyvtári bibliográfiai leírás szabályait követte. Az alapadatokon kívül a lektorcé-

dulára felvezetésre kerültek a mű azonosítására szolgáló adatok is.

Egy konkrét különbség adódik a könyvtári rendszerű bibliográfiai leíráshoz képest, hogy ezek a lektorcédulák nem a konkrét hordozót írják le, hanem a hordozón tárolt műveket. Ez a belső gyártású felvételekre igaz különösképpen, mikor több mű szerepel egy hordozón, pl. egy koncert keretében, esetleg több szerzőtől, akár több zenekar előadásában. Ha a hordozó és a mű ugyanaz, pl. egy komplett kórusmű vagy opera, tehát egy bibliográfiai egységet alkot, akkor egy lektorcédula és egy bibliográfiai leírás készül hozzá. Ez az eljárás jellemzőbb a vásárolt vagy ajándékba kapott CD lemezeknél, mert főszabályként olyan lemezeket gyűjtenek, melyek egy bibliográfiai egységet alkotnak.³¹

Kétféle feldolgozási metódust különböztethetünk el, az analitikus, és az összefoglaló rendszerűt.

– **Analitikus** feldolgozást akkor alkalmaztak, ha fizikailag egy hordozón található, de külön bibliográfiai egységet alkotó műveket külön katalóguscédulára vezettek fel. Ez a rendszer később is megmaradt, a katalóguscédulákat számítógépes rekordok váltották fel, így analitikus feldolgozásnál minden mű külön rekordot kapott, hiába szerepeltek egy hordozón.

– **Összefoglaló** feldolgozásnak azt a metódust nevezzük, amikor egy bibliográfiai egység több hordozón található, akár csak a többkötetes könyveknél. Ilyen lehet egy opera, amely terjedelme miatt több fizikai hordozón fér csak el. Ez a típusú feldolgozás a számítógépesítéssel megszűnni látszik, ugyanis a nagy kapacitású szalagos adatkasszettek bevezetése miatt egyre ritkább, hogy egy komplett mű – legyen az bármilyen hosszúságú is – fizikailag ne férjen el egy hordozón.

A feldolgozás során kötelezően rögzítendő, legfontosabb adatok a következők:

- Felvétel azonosító száma.
- Hordozó főcíme.
- Mű szerzőjének neve (valamint születési, halálozási dátuma és nemzetisége).
- Mű szövegírója, fordítója, átdolgozója, feldolgozója.
- Mű címe (eredeti, valamint címfordítás, címvariánsok, sorozatcímek).
- Címtartozékok (pl. alcím).
- Felvétel hossza (perc : másodperc).

- Tartalomra vonatkozó leírás (cselekmény leírása, könyvtári értelemben leginkább referátum jellegű).
- Előadó(k) (énekesek, hangszeresek, zenekarok, kórusok, karmesterek).
- Egyéb (kiadásra és felvételre vonatkozó adatok, pl. felvétel helyszíne).
- Feldolgozásra vonatkozó adatok (pl. feltáró neve, azonosítója).³²

Ezek a katalóguscédulák a könyvtári gyakorlattól eltérően A6-os méretűek voltak, erre azért volt szükség, mert ezeket a cédulákat használták a műsorközlők is a konferálásához, így a nagyobb méret megkönnyítette az olvashatóságot és a megértést.

A katalóguscédulákhoz hétféle cédulakatalógust alakítottak ki, ezekben rendszereztek azokat:

- Szám szerinti katalógus (leltári szám szerint, növekvő sorrendben).
- Szerzői katalógus (rendszo a szerző neve).
- Cím szerinti katalógus (rendszo a mű címe).
- Társszerzői katalógus (rendszo a mű társszerzője, közreműködője).
- Eredeti cím szerinti katalógus.
- Előadói katalógus (rendszo az előadó).
- Központi, vagy szolgálati katalógus (nem azonos a könyvtári értelemben használt központi katalógussal).

A központi katalógus hivatott arra, hogy kezelje az „ütközéseket”, erre azért volt szükség, mert egy mű – több felvételen – többször is katalogizálásra kerülhetett. (Ebben a csúcstartó Beethoven IX. szimfóniája, amely 43 különböző verzióban lett katalogizálva.) Így az összes verzió egy cédulára kerülhetett a központi katalógusban.

A cédula felépítése a következő volt: A fejrészen a mű azonosításához szükséges adatok szerepeltek: szerző, társszerző, cím, címtartozékok, eredeti cím, címfordítások. További adatok: katalóguscédula sorszáma, felvétel azonosító jelzete, közreműködők, előadók, felvétel ideje. A cédula hátoldalán rögzítették az adott felvétel elhangzásának, lejátszásának idejét év–hónap–nap formátumban.³³

2.3. Szalag- és felvételtár 1960 és 1986 között

A szalagtárban tárolták a felvételeket a maguk fizikai valójában. A szalag- és felvételtár fő feladatai a nyilvántartás, raktározás, kölcsönzés, nyers-

anyagkezelés és műsorellenőrzés voltak, ezek a feladatkörök a mai napig megmaradtak.

Nyilvántartás:

A nyilvántartás alapját a műsoradatlap képezi, amelyen a felvétel azonosításához szükséges adatokat rögzítik. A műsor adatlap adatcsoportjai a következők:

- azonosító szám,
- sorozatcím,
- egyedi cím,
- szerkesztő,
- rendező,
- műsoridő,
- lejátszás(ok) dátuma(i).

Raktározás:

A raktározás – hasonlóan a mai tárolási körülményekhez – tömörített, gördíthető polcos szekrényekkel történt. A szalagok tárolási körülményei közel megegyezők a lemezek tárolási körülményeivel, és eddig mindkét tárolási forma – ha betartjuk a megfelelő tárolási előírásokat – tartósnak bizonyult. A hordozók száma meghaladta a 600 000-et, így a művek száma – figyelemben véve, hogy egy hordozó több felvételt is tartalmaz – ennek sokszorososa is lehetett.

Az állomány nagy része szalag volt ebben az időben, de a 2000-es évek elején elinduló új tendencia a CD lemezek gyűjtését szorgalmazta, mely később komoly fejtörést okozott a dokumentátorok számára, ugyanis a CD lemezek avulási ideje jóval rövidebb a mágnesszalagokénál.³⁴

Kölcsönzés:

Kölcsönzés csak belső használatra volt lehetséges, sőt a Rádió dolgozói közül is csak azok a kollégák vehették igénybe ezt a szolgáltatást, akik szerepeltek az erre jogosultak listáján. A Dokumentációs Igazgatóság kezelte a névsort, amelyre a műsorosztályok vezetői vezethették fel munkatársaik nevét.

Ha egy hangfelvételre egy rádióadáshoz volt szükség, azt az úgynevezett „Adásdiszpozíciós könyv” alapján lehetett igényelni, melyben jelezni kellett a kölcsönző nevét, a Rádióban betöltött pozícióját, a részleget, ahol dolgozik, a hordozó raktári jelzetét és a kölcsönzés kívánt idejét. Egyéb felhasználásra is volt lehetőség, pl. egy adott hangfelvételnek egy rendezvényen történő lejátszására. Ezt a szolgáltatást is csak a kijelölt kollégák vehették igénybe, de ekkor „hangfelvételi kölcsönző lap” kitöltésére volt szükség, a már fent említett adatokkal, kiegészítve a felhasználás jellegével.

Ha minden feltétel adott volt, a kölcsönzési osztály a kért időpont előtt egy munkanappal kikészítette a hangfelvételt az igénylő kolléga nevére. A kölcsönzés ideje egységesen öt munkanap volt, amelynek lejáta után a hordozót vissza kellett szolgáltatni a szalagtárba. Ha egy kolléga csúszott a határidővel, hasonlatosan a könyvtári eljárásrendhez, tartozás-ként vezették fel a kartonjára, szélsőséges esetekben késedelmi díjat róttak ki rá, melyet a béréből levonnak.

Hosszabbításra nem volt lehetőség, különös tekintettel arra, hogy egy hangfelvétel „kiesése” akár a műsorsugárzás minőségét is kockára tehetette. Ha egy kollégának tartozása volt, ezt jelezték a közvetlen feletteseinek, és ha a felvétel nem került vissza, akár az egész osztályt fegyelmi eljárás alá vonhatták. Ha egy osztálynak, vagy kollégának tartozása volt, amíg azt ki nem egyenlítette, nem kezdeményezhetett új kölcsönzést.³⁵

Műsorellenőrzés:

A Szalagtár, azon belül pedig a Műsorellenőrzési osztály feladata volt, a műsorellenőrzés. A műsorellenőrök az adáshoz kikészített hordozók adatait egyeztetették a lektorcédulákon, ha eltérést találtak a Dokumentációs osztály dolgozói felé továbbították a kérdéses hordozót, és a hozzá tartozó dokumentációt. Ha az egyeztetés során nem találtak eltérést vagy hibát, a hordozót úgynevezett adókocsra tették és eljuttatták a bejátszó egységhez.

Az volt a cél, hogy az ellenőrzési folyamat végén a bejátszó egységre kerüljenek az ellenőrzésen átesett hordozók legalább 24 órával a bejátszás előtt. Az ellenőrzés feladatai közé tartozott a hangfelvételek minőségének ellenőrzése is. Ha egy felvétel hibás volt, vagy a lejátszás minősége nem felelt meg a rádiós elvárásoknak, másik példányt kerestek, arról másolatot készítettek, a hibás felvételt pedig selejtezték. Ez különösen fontos volt abból a szempontból is, hogy a rádióba ne kerülhessen minőségileg hibás felvétel, vagy esetleg tévedésből más szólaljon meg, mint amit felkonferáltak.

Nyersanyagkezelés:

A Szalagtár feladata volt a nyersanyagkezelés is. Ennek lényege az, hogy az üres hordozókat a Szalagtár rendeli meg, készíti elő és adja át a felvételeket készítő technikai személyzetnek. A Szalagtár feladata volt az is, hogy felmérje a nyersanyagigényeket, és ellenőrizze a hordozók minőségét, hogy a tárolás szempontjából legmegfelelőbb nyersanyagot rendeljék meg.³⁶

3. 1986, a számítógépesítés kezdetei

1986: Megkezdődik a számítógépesítés IBM számítógépekkel, és ISIS adatbázis-kezelő programmal.³⁷

Az ISIS (CDS/ISIS) az UNESCO által fejlesztett szoftvercsalád. Fejlesztését 1985-ben kezdték meg, és a Magyar Rádió már 1986-ban bevezette, kísérleti jelleggel. Az UNESCO célja ezzel a szoftvercsaláddal az volt, hogy olyan intézmények is fejleszthessék adatbázisaikat, amelyeknek az anyagi keretei nem engednek meg saját fejlesztést vagy költségesebb rendszer bevezetését. A szoftver szöveges alapú, ezért kifejezetten alkalmas könyvtárak, archívumok számára.³⁸

Először a Zenei archívum számára kezdték az adatbázis kialakítását, négy fő adattáblát létrehozva:

- CD adatbázis (külső gyártású felvételek).
- LEMEZ adatbázis (könnyűzenei felvételek).
- SZSZ adatbázis (szalagra rögzített felvételek).
- NEPZ adatbázis (népzenei felvételek).

Ezek az adatbázisok összeköttetésben álltak, és tartalmazták az említett egységekhez tartozó bibliográfiai adatokat.

A prózai archívum később, az 1990-es évek elején kezdte használni az adatbázist, eredetileg két nagy adatbázist létrehozva:

- VERS
- ARCHÍV

Mivel az ISIS (Integrated Set of Information Systems – Integrált Információs Rendszerek Készlete), később microISIS DOS alapú szoftverek, szoftvercsaládok voltak, hamarosan aktuálissá vált cseréjük, az ezekben tárolt bibliográfiai adatokat később a jóval korszerűbb DA rendszerbe forgatták át, erről a későbbiekben részletesen beszámolok.

2001. március 5-től minden, a rádióban elhangzott anyagot rögzítenek, és dátum szerint visszakereshetők.

2004-ben a Rádió megvásárolta a könyvtárosok számára jól ismert Aleph Integrált Könyvtári Rendszer, és 1927-ig visszamenőleg rögzített minden műsordokumentumot. A feldolgozást később, 2004 után kurrens módon nem folytatták, így jelenleg a leltár archív, de használatban van. A leltár állománya megközelíti a 750 000 rekordot.³⁹

2006 januárjától a három fő adó (Kossuth, Petőfi, Bartók) teljes (24 órás) adatrögzítését kötelezpéldányként megkapja a NAVA (Nemzeti Audiovizuális Archívum).

2007 januárjában elindult a digitális rádiózás, és ezzel egy időben a digitális archívum (DA), valamint megkezdődött az Archívum teljes, retrospektív digitalizálása.⁴⁰

4. A Magyar Rádió egyéb tárai, gyűjteményei

4.1. A könyvtár

A Magyar Rádió könyvtárának alapítása 1947-re tehető, szervezetenként 1992-től az archívum részeként működött 2017-es megszűnéséig. A könyvtár induló állománya egy hagyatékra épült, melyet a Rádió vezetősége vásárolt, nagyságrendileg 2000 kötetrel. A könyvtár fő feladata a Rádió működéséhez kapcsolódó információk szolgáltatása volt. Az állomány komoly részét a szépirodalom tette ki, de nagy hangsúlyt kaptak a szakmai, technikai és médiával kapcsolatos művek is.

Az MTVA vezetése 2017-ben, érdemi indok nélkül megszüntette a könyvtárat, ekkor az állomány közel 110 000 mű volt. Az állomány nagy részét eladták, először belső körben, a dolgozók részére, majd a fennmaradó részt a Pongráz Gergely 56-os Közhasznú Alapítvány gondozására bízták.⁴¹

4.2. A kottatár

A kottatárról az első említés 1936-ban történik, tevékenységének kezdete a Szalonzenekarhoz köthető. Feladata a Rádiózenekar, az énekar, a gyermekkórus és a zenei szerkesztők számára biztosítani a zeneművek partitúráit. A kottatár gyűjti, rendszerezi és rendelkezésre bocsátja minden, a rádióban elhangzott mű kottáját válogatás nélkül, valamint minden, főként komolyzenei mű kottáját, mely kórusműként vagy szimfonikus zenekarral előadható.

A kottatárban műfaji és tematikus kategorizálás is működik, valamint saját, szerzői betűrendes cédlakatalógussal rendelkezik.⁴²

A kottatár az alábbi műfajcsoportokba sorolja dokumentumait:

- Szimfonikus zenekari művek.
- Partitúrák.
- Zongorakivonatok.
- Kórusművek.

- Kamarazene.
- Szólóművek.
- Dalok, áriák.
- Műdalok.
- Operettek, dalművek.

Szövegek, szöveggönyvek esetében a kottatár használói számára a leltárkönyvek állnak rendelkezésre, de a kottatár ezeket is gyűjti és rendszerezi.

A kottatár kölcsönöz is, kölcsönzési cédulás rendszer alapján, ezen az alábbi adatcsoportotok vannak feltüntetve:

- leltári szám,
- szerző,
- cím,
- kölcsönző neve,
- kölcsönzés ideje.

A kölcsönzési idő, általában egy hónap, de ez hosszabbítható. A kottatár csak a belső felhasználók számára érhető el. 2017-től a kottatár egy új szervezeti egység, az úgynevezett *Sajtóadatbank* és *Cikktár* része lett, akárcsak a korábban szintén külön működő tervtár és sajtóarchívum.

A 2017-es átszervezés következtében a cikktár állománya is jelentősen megfogyatkozott, csak az úgynevezett „személy, intézményneves dossziék” maradtak meg, tehát amelyek a Rádió működéséhez szervesen kapcsolódó személyekről vagy magáról az intézményről tartalmaztak információt.

Ehhez kapcsolódóan, korábban létrehoztak egy számítógépes cikktáradatbázist, amit azonban 2017 decembere óta nem frissítettek. A cikktár által gyűjtött egyéb napilapok, folyóiratok térítésmentesen átadásra kerültek az Arcanum Adatbázis Kft. részére, így részei Magyarország legnagyobb digitális periodika-adatbázisának.⁴³

4.3. Műsordokumentum-tár és irattár

A műsordokumentum-tár a rádióban elhangzott műsorokhoz tartozó írott anyagok gyűjteménye. Minden műsor rendelkezik egy, a hozzá tartozó írásos dokumentumokat tartalmazó borítékkal. A legtöbb esetben, ezekben a műsor szó szerinti leiratát tárolják. Az irattár minden írott dokumentumot gyűjt, ami a Rádióban keletkezik, ezeket öt év után felülvizsgálja, és ha megőrzésre érdemesnek találja, rendezi és időpont-nyilvántartás alapján tárolja. Ezen kívül feladata még a kutatás más közgyűjtemények állományaiban a Rádióval vagy

a rádiózással kapcsolatos dokumentumok, iratok gyűjtése. Az irattár szó szerint a kezdetektől működik, legrégebbi dokumentuma a Telefonhírmondó cégjegyzési címpéldánya.⁴⁴

4.4. Rádiómúzeum (Rádió és TV-történeti Kiállítóhely)

A Rádiómúzeum alapítása – mai formájában – 1995-re tehető. A rádiózás történetének tárgyi emlékeit gyűjti és állítja ki a nagyközönség számára. A tárlat nagy részét rádiókészülékek és a hangrögzítéshez kapcsolódó technikai berendezések teszik ki, de nagy számban fellelhetők fényképek, plakátok, tervrajzok és írott anyagok is. A jelenlegi kiállítás 2011 óta látható, interaktív formában, és modern környezetben vezeti végig a látogatókat, érdeklődőket, a rádiózás és a televíziózás történetén.⁴⁵

„A tárlat az 1800-as évek végén indul a Magyar Távirati Iroda megalakulásával, először a rádiózás, majd a televíziózás kialakulását és az erre szolgáló eszközök és berendezések fejlődését követi végig. A kiállítás látogatói egyrészt műszaki, történelmi és kultúrtörténeti ismeretekkel gazdagodhatnak itt, másrészt a befogadói élményt nagyban megnövelik azok az innovációs megoldások, melyek összekapcsolják a múltat a jelen kor emberével.

Minden látogatót táblagép kísér végig a kiállításon, ahol az eszközök mellett elhelyezett kódok segítségével pontos rajzot kaphatnak a korról és megismerhetik a kiállított tárgyak használatát, működését. Minden kiállított tárgyhoz hang-, kép- és videóanyag társul, ezáltal felidézhetjük, megidézhetjük az elmúlt korok emlékét.”⁴⁶

5. Az Archívum törvényi háttere és szabályozása

Az Archívumra, mint minden más közgyűjteményre a könyvtárosok számára jól ismert 1997. évi CXL. törvény (a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről) vonatkozik. Ez a törvény határozza meg az archívum, valamint a közgyűjtemény definícióját is:

„Kép-, illetve hangarchívum: hangok vagy képek, illetve ezek összekapcsolódó - zárt egységet alkotó, vagy önálló részekből zárt egységbe szerkesztett - együtteséből álló dokumentumok gyűjteménye.”

„Közgyűjtemény: az állam, a helyi önkormányzat, valamint a nemzetiségi önkormányzat, a köztestü-

let és a közalapítvány tulajdonában (fenntartásában) működő, vagy általuk alapított könyvtár, levéltár, muzeális intézmény, kép-, illetve hangarchívumok.”⁴⁷

Ezen felül természetesen belső szabályzatok rendelkeznek az Archívum működéséről. A Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap (MTVA) érvényben lévő Archiválási szabályzata, valamint a cég Szervezeti és Működési Szabályzata alapján és szellemében működik a rendszer. Ezek a szabályzatok részletesen szabályozzák az archiválási folyamatokat, a megfelelő tárolást, valamint a külső és belső igényekre (rendelkezésre bocsátásra) vonatkozó kötelezettségeket. E szabályzatok az MTVA belső honlapjáról érhetők el, így a konkrét szabályozásokkal kapcsolatos tények csak a dolgozók számára hozzáférhetők.

6. Az Archívum működése a feltárástól a rendelkezésre bocsátásig

6.1. Az anyagok feltárása, állományba vétele, digitalizálása

Fontos elválasztani egymástól az archiválási folyamatot és a digitalizálást. 2007 óta a rádióadás sugárzása valamint az archiválás is digitális formában zajlik, és ekkor indult meg a retrospektív digitalizálás is.

Akár kurrens, akár retrospektív felvétel kerül a DA (Digitális Archívum) rendszerébe, automatikusan kap egy egyedi azonosítót, ezt DAID (Digital Archive IDentification) azonosítónak nevezik. Ezekkel azonosítják a hangfelvételeket az adatbázisban. Ezen felül a retrospektív digitalizálás során az anyag eredeti forrásazonosítóját is rögzítik, ez az Archívum saját archívumi jelzetét jelenti.

A digitális hangtartalmak leírásához a DCMI (Dublin Core Metadata Initiative) által kidolgozott szabványt használják. A Dublin Core 15 elemet tartalmaz, deklarálja a leglényegesebb metaadatokat, amelyek elősegítik a visszakeresést.⁴⁸ A formátum lehetővé teszi, hogy az adatelemeket a MARC-formátumba is átvezessük.

A Dublin Core fő – kötelezően megadandó – adatai:

1. Cím (Title).
2. Téma (Subject).
3. Kiadó (Publisher).
4. Dátum (Date).
5. Típus (Type).

6. Formátum (Format).
7. Azonosító (Identifier).

A digitalizálás alapvetően analóg-digitális átalakításon keresztül zajlik, hagyományos szalagos magnókkal. A konverziót egy, a NOA (NOA Development GmbH) által kifejlesztett a Magyar Rádió számára fejlesztett szoftver végzi. A NOA egy 2000 óta létező osztrák cég, mely kifejlesztett audioarchívumok számára kínál különböző megoldásokat a tartalmak digitalizálásához és az adatok megőrzéséhez.⁴⁹

Mivel a mintavételezés során a folyamatos, analóg jelből digitális, tehát szakaszos jel keletkezik, feltétlenül szükséges a megfelelő mintavételezési frekvencia megállapítása. A digitalizálás során etalonnak a „Shannon-féle mintavételezési törvényt” veszik. Ennek lényege, hogy a mintavételi frekvencia legalább kétszer akkora legyen, mint a mintavett jel legnagyobb sávszélessége.⁵⁰

A digitalizálást alapvetően két szempont alapján végzik, egyfelől a műsorkészítők által megfogalmazott digitalizálási igények alapján, ehhez a hanganyag címének és azonosítójának megadása szükséges. Másfelől pedig az úgynevezett „Archiválási ütemterv” alapján, melynek fő célja az állomány teljes, retrospektív digitalizálása.

Saját rendszerben működik az anyagok kategorizálása. Az Archívum két nagy csoportra bontható, a prózai és a zenei részlegre. A feltárás során az archívumi jelzetek a különböző kategóriáknak megfelelően az 1. táblázatban szereplők szerint alakulnak.

1. táblázat
Archívumi jelzetek

Azonosító jelzet elején található betűjel	Tartalom kategóriája
„A”	adótekercs – rádióműsört jelöl
„D”	archív tartalmat jelöl
„B”	verset jelöl
„C”	novellát jelöl
„NYA”	nyersanyagot jelöl
„Z”	zenei felvételt jelöl
„S”	sztereó felvételt jelöl

A DA rendszerbe a digitalizált hanganyagok a hozzájuk tartozó, önálló adatmezőkre bontott metaadatokkal ellátva kerülnek, melyek az alábbiak:

- cím,
- szerzők,
- közreműködők,
- felvétel ideje,
- adás ideje,
- tárgyszó,
- műfaj,
- hossz.

Ebben a rendszerben akár egyszerű (mezőnkénti), akár összetett keresésre is van lehetőség, az általános lekérdezőnyelvekben használatos operátorok segítségével.⁵¹

6.2. Az anyagok tárolása

A technológia fejlődésével az adathordozók is folyamatosan változnak, ezt a tendenciát pedig az Archívumnak is követnie kellett. A szisztematikus archiválás elindulása előtt lakklemezekeken tárolták a műsorokat, a teljesség igénye és komolyabb rendszerezés nélkül. Az 1960-as években, mikor elindult a szisztematikus archiválás, szalagra kezdték rögzíteni az archív tartalmakat.

Érdekesség, hogy az 1990-es években nem volt egységes az adathordozók használata, így 1996 és 2000 között kazettára is rögzítettek az Archívum számára, többek között a Déli és Esti krónikák hanganyagát. Szintén 1996-tól DAT kazettákat is kezdtek használni, egészen 2001-ig. 2001-től tömörített CD-re majd később DVD-re is archiváltak. 2007-ben indult meg a digitális archiválás, azóta mágnesszalagon történik a digitalizált anyagok tárolása, duplikálva.⁵²

Az Archívum a Magyar Rádió területén, Budapest VIII. kerületében, a Bródy Sándor utca 5-7. szám alatt található. A több épületből álló komplexumban az Archívum az üzemi épületben kapott helyett. Az anyagokat gördíthető polcos állványokon tárolják, ellenőrzött körülmények között, kontrollált hőmérséklet és páratartalom mellett.

Az analóg hanghordozók ideális tárolási körülményei: 18°C és 40%-os páratartalom. Az adatkazetták tárolása a gyártók által megadott specifikációk alapján történik, ez egyébként egybeesik az analóg hanghordozók ideális tárolási körülményeivel. Ezen adatkazetták élettartamát a gyártók megközelítőleg 30 évben állapították meg.⁵³

6.3. Az anyagok rendelkezésre bocsátása

A Digitális archívumhoz a belső felhasználók (rádiós szerkesztők) igényelhetnek hozzáférést, ennek a jogosultságnak a birtokában önállóan tudnak keresni az állományban, majd a számukra szükséges anyagokat kikérhetik. Az Archívum nyitott a külső felhasználók számára is, ezeket az igényeket a jelenleg érvényben lévő kutatási szabályzat határozza meg. A külső felhasználók számára térítés ellenében igénybe vehető szolgáltatások árlistája hozzáférhető az MTVA honlapján.⁵⁴

7. Az Archívum állománya és gyűjtőköre

A Rádió Archívuma 1925-ben indult, és jelenleg is működik. A rádiózással kapcsolatos hanganyagokat, elhangzott műsorokat, vágatlan felvételeket, nyersanyagokat és a hozzájuk tartozó írott dokumentumokat, valamint amatőr gyűjtőktől, magán-személyektől és külföldi rádióktól, múzeumoktól kapott ajándékfelvételeket is őrzi. A gyűjtemény közel nyolcszázezer prózai és zenei hanghordozóból áll.

Ezeket felül a gyűjtőkörhöz tartozik: politikai hanganyagok, sport-, kabaré- és színházi közvetítések, riport- és portréműsorok, dokumentumműsorok, szociológiai igényű feltáró műsorok.

Az archív hangdokumentumok között számtalan felbecsülhetetlen értékű is található, többek között: *Blaha Lujza* éneke, a Babits-hagyaték a Nyugat-nemzedék nagyjainak hangjával, II. világháborús felvételek, többek között a Don-kanyarból, 1956-os hangdokumentumok, köztük a magyarországi rádióadások óránkénti bontásban, politikai perek hanganyagai, köztük a *Rajk*-, és a Nagy Imre per, Nobel díjas tudósok hangja, *Wigner Jenő*, *Gábor*

Dénes hangja, valamint *Bartók Béla* zongorajátéka is.

A Magyar Rádió Archívumában restaurálták, és őrzik *Kossuth Lajos* turini (torinói) beszédének hanganyagát, mely 1890-ben készült, ezzel ez a legrégebben készült hanganyag az Archívumban.⁵⁵

8. Az Archívum jövője

Az MTVA fennhatósága alá tartozó Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) 2006-tól kezdődően digitális formában rögzíti, feldolgozza, és online rendelkezésre bocsátja a magyarországi közszolgálati csatornák magyar készítésű műsorait. Gyűjteményei kutatás és oktatás céljából szabadon hozzáférhetők a NAVA-pontokon (oktatási intézmények, könyvtárak, múzeumok, kulturális intézmények).⁵⁷

Az MTVA vezetőségének rövidtávú tervei között szerepel, hogy az Archívumot jelenlegi helyéről, a Bródy Sándor utcai épületből az MTVA Kunigunda útján található székházába költöztesse, ahol jóval modernebb, XXI. századi igényeket kielégítő tárolási körülményeket tudnak majd biztosítani a felbecsülhetetlen értékű gyűjtemény számára.

A gyűjtemény szállítása, új helyének kialakítása és a teljes állomány integrációja az új rendszerbe igen komoly logisztikai feladat, ezért a munkatársak különös figyelemmel járnak el. Ezért alakult a helyzet úgy, hogy jelenleg már csak az Archívum és a Rádiózenekar található a Bródy Sándor utcai épületegyüttesben, mivel ezek szállítása és a költöztetés lebonyolítása rendkívül összetett feladat.

Folyamatosan folyik a retrospektív feldolgozás, a kritikus tömeg körülbelül fele már el is készült, az Archívum halad a korral, és komoly segítséget adhat a kutatóknak, de rengeteg érdekességgel és hasznos információval szolgál az egyszerű érdeklődők számára is.⁵⁷

Összegzés

Összegzésként elmondható, hogy egy audioarchívum megszervezése és üzemeltetése talán a legkomplexebb feladat a könyvtár- és információ-tudomány tárgykörén belül. Különösen igaz ez akkor, ha egy folyamatosan sugárzó rádióhoz tartozik ez a tevékenység, és olyan nagy múltra tekint vissza, mint a Magyar Rádió.

Bevezetésemben megfogalmazott hipotézisem, mely szerint a hangarchívumok sok tekintetben hasonlóképpen működnek a könyvtárakhoz, véleményem szerint bizonyítást nyert. Rengeteg hasonlóságot fedeztem fel, a jelzetalkotástól kezdve az állománykezelésen át egészen a számítógépes adatbázisokig.

A hármas tagolás (feltárás, tárolás, rendelkezésre bocsátás) alkalmazása helyesnek bizonyult, ezt az archívumok is alkalmazzák.

Feltett céloom volt egy jól tagolt, könnyen átlátható, bárki számára értelmezhető munka összeállítása, amely betekintést enged ebbe a rendkívül összetett feladatba, bemutatva annak sokrétűségét és speciális összetevőit. Szintén céljaim között szerepelt, hogy bemutassam a hasonlóságokat és a különbségeket egy hagyományos könyvtár és egy hangarchívum között.

Az Archívum tevékenysége rendkívül szerteágazó, ugyanakkor jól szervezett és dokumentált, ezért kutatásaim során rengeteg forrásra tettem szert. Nagy segítség volt számomra a Rádió dolgozóinak támogatása.

Munkámhoz a hazai és külföldi szakirodalmon túl igen sok segítséget kaptam az Archívum volt és jelenlegi dolgozóitól, valamint jó minőségű, ellenőrzött forrásokat találtam az interneten is. Tanulmányaim során szerzett ismereteimre is nagy mértékben támaszkodhattam.

Véleményem szerint sikerült átfogó képet adnom az Archívum történetéről és működéséről, ugyanakkor a téma mérete és összetettsége miatt további kutatásra érdemes.

Hivatkozások

- ¹ BALÁZS Sándor: Az információk használata, hasznosítása és haszna. Budapest, OMIKK, 1993. 19. p. ISBN 9635931751
- ² TERTINSZKY Edit: Magyar Rádió. In: Kollega Tarsoly István (szerk.): Magyarország a XX. században 3. : Kultúra, művészet, sport és szórakozás. Szekszárd, Babits Kiadó, 1998. 353-459. p.
- ³ HARGITAI Henrik, HIRSCH Tibor: A Telefonhírmondó története. ELTE Szabadbölcsezet
Forrás: http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/indexd94a.html?option=com_tanelem&id_tanelem=573&tip=0
[Megtekintés ideje: 2019.02.24.]

- ⁴ Százhusz éves a Telefonhírmondó. 2013. február 19. forrás: <http://www.puskas.hu/100/cikk/szazhusz-eves-telefonhirmondo> [Megtekintés ideje: 2019.02.24.]
- ⁵ A Magyar királyi kereskedelemügyi miniszter 1924. évi 85.463. számú rendelete
Forrás: https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1924/?pg=924&layout=s&query=r%C3%A1di%C3%B3
[Megtekintés ideje: 2019.02.24.]
- ⁶ BARTÓK Ibolya: Az önálló magyar posta fejlődése 1867 és 1944 között. In: Hírközlési Múzeumi Alapítvány 2007. évi évkönyv 89-107. p.
- ⁷ A hangrögzítés története 2014.01.01.
Forrás: <http://hangzasvilag.hu/a-hangrogzites-tortenete>
[Megtekintés ideje: 2019.02.24.]
- ⁸ CSÁKY Ernő: A hangrögzítés története. Sepsiszentgyörgy, Proserved Cathedra, 2003. 58 p. ISBN 9788480094
- ⁹ UNGVÁRY Krisztián – TABAJDI Gábor: Budapest a diktatúrák árnyékában. Budapest, Jaffa, 2013. 117 p.
- ¹⁰ Interjú Wirth Judit dokumentátorral a Magyar Rádió prózai archívumának vezetőjével.
- ¹¹ A Magyar Rádió megkezdte a második világháború utáni folyamatos és rendszeres adását.
Forrás: <http://old.mtva.hu/hu/sajto-es-fotoarchivum/70-eve-a-magyar-radio-megkezdte-a-masodik-vilagaboru-utani-folyamatos-es-rendszeres-adasat>
[Megtekintés ideje: 2019.01.17.]
- ¹² SCHÖNE, Peter: Hi-Fi Sztereo technika. Budapest, Műszaki Könyvkiadó, 1976. 126 p. ISBN 9631013952
- ¹³ ILLÉNYI Katalin: A spirálfüzetű a számítógépig: archiválás, dokumentálás a Magyar Rádióban. Budapest, Magyar Rádió Rt. Oktatási Osztálya, 2001. 62. p.
- ¹⁴ ILLÉNYI Katalin: A spirálfüzetű a számítógépig: archiválás, dokumentálás a Magyar Rádióban. Budapest, Magyar Rádió Rt. Oktatási Osztálya, 2001. 63. p.
- ¹⁵ Interjú Wirth Judit dokumentátorral a Magyar Rádió prózai archívumának vezetőjével.
- ¹⁶ CSATÁRI Bence: Jampecek a pagodában: a Magyar Rádió könnyűzenei politikája a Kádár-rendszerben. Budapest, Nemzeti Emlékezet Bizottságának Hivatala, 2015. 7. p.
- ¹⁷ Interjú Wirth Judit dokumentátorral a Magyar Rádió prózai archívumának vezetőjével.
- ¹⁸ JOBBÁGYI Gábor: Sortűz és a Magyar Rádió ostroma. magyarhirlap.hu

- Forrás:
http://magyarhirlap.hu/cikk/69655/Sortuz_es_a_Magyar_Radio_ostroma
 [Megtekintés ideje: 2019.01.27.]
- 19 TARJÁN M. Tamás: Budapesten kitör a forradalom. [Rubiconline](#)
 Forrás:
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1956_oktober_23_budapesten_kitor_a_forradalom/ [Megtekintés ideje: 2019.01.24.]
- 20 Interjú: Balogh Balázs hangmérnök: Magyar Rádió Archívum
- 21 Interjú Wirth Judit dokumentátorral a Magyar Rádió prózai archívumának vezetőjével.
- 22 ILLÉNYI Katalin: A spirálfüzetűtől a számítógépig: archiválás, dokumentálás a Magyar Rádióban. Budapest, Magyar Rádió Rt. Oktatási Osztálya, 2001. 69. p.
- 23 ILLÉNYI Katalin: A spirálfüzetűtől a számítógépig: archiválás, dokumentálás a Magyar Rádióban. Budapest, Magyar Rádió Rt. Oktatási Osztálya, 2001. 71. p.
- 24 ILLÉNYI Katalin: A spirálfüzetűtől a számítógépig: archiválás, dokumentálás a Magyar Rádióban. Budapest, Magyar Rádió Rt. Oktatási Osztálya, 2001. 71. p.
- 25 Interjú: Balogh Balázs hangmérnök: Magyar Rádió Archívum
- 26 ILLÉNYI Katalin: A spirálfüzetűtől a számítógépig: archiválás, dokumentálás a Magyar Rádióban. Budapest, Magyar Rádió Rt. Oktatási Osztálya, 2001. 72. p.
- 27 Interjú: Balogh Balázs hangmérnök: Magyar Rádió Archívum
- 28 Előadás: „A szó elszáll az írás megmarad” A magyar rádiózás írott dokumentumai a 90 éves Magyar Rádióban. Sávoly Tamás: MTVA levéltáros, elhangzott: 2015.12.01.
- 29 Előadás: „A szó elszáll az írás megmarad” A magyar rádiózás írott dokumentumai a 90 éves Magyar Rádióban. Sávoly Tamás: MTVA levéltáros, elhangzott: 2015.12.01.
- 30 Interjú Wirth Judit dokumentátorral a Magyar Rádió prózai archívumának vezetőjével.
- 31 Interjú: Balogh Balázs hangmérnök: Magyar Rádió Archívum
- 32 ILLÉNYI Katalin: A spirálfüzetűtől a számítógépig: archiválás, dokumentálás a Magyar Rádióban. Budapest, Magyar Rádió Rt. Oktatási Osztálya, 2001. 79. p.
- 33 Előadás: „A szó elszáll az írás megmarad” A magyar rádiózás írott dokumentumai a 90 éves Magyar Rádióban. Sávoly Tamás: MTVA levéltáros, elhangzott: 2015.12.01.
- 34 Interjú: Balogh Balázs hangmérnök: Magyar Rádió Archívum
- 35 ILLÉNYI Katalin: A spirálfüzetűtől a számítógépig: archiválás, dokumentálás a Magyar Rádióban. Budapest, Magyar Rádió Rt. Oktatási Osztálya, 2001. 75. p.
- 36 Interjú: Balogh Balázs hangmérnök: Magyar Rádió Archívum
- 37 Előadás: Integráció és rendszerbővítés: a Magyar Rádió új archív rendszerének kialakítása. Jákó Péter: fejlesztőmérnök, Magyar Rádió Archívum, elhangzott: 12. Televízió- és hangtechnikai konferencia és kiállítás, 2007.05.02.
- 38 CDS/ISIS database software.
 Forrás:
https://wayback.archiveit.org/all/20110128100935/http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=2071&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [Megtekintés ideje: 2019.02.03.]
- 39 Előadás: „A szó elszáll az írás megmarad” A magyar rádiózás írott dokumentumai a 90 éves Magyar Rádióban. Sávoly Tamás: MTVA levéltáros, elhangzott: 2015.12.01.
- 40 Interjú Wirth Judit dokumentátorral a Magyar Rádió prózai archívumának vezetőjével
- 41 Interjú: Balogh Balázs hangmérnök: Magyar Rádió Archívum
- 42 Interjú Wirth Judit dokumentátorral a Magyar Rádió prózai archívumának vezetőjével
- 43 Interjú: Balogh Balázs hangmérnök: Magyar Rádió Archívum
- 44 Előadás: „A szó elszáll az írás megmarad” A magyar rádiózás írott dokumentumai a 90 éves Magyar Rádióban. Sávoly Tamás: MTVA levéltáros, elhangzott: 2015.12.01.
- 45 Interjú: Dr. Salamon István, nyugalmazott dokumentációs főmunkatárs, irodalomtörténész, a Rádió- és Televíziótörténeti Múzeum nyugalmazott vezetője.
- 46 Rádió- és Televíziótörténeti Kiállítóhely: 2018.01.01.
 Forrás: <http://www.mtva.hu/latogatas/radio-es-televiziotortenet-i-kiallitohely/>
 [Megtekintés ideje: 2019.02.20.]
- 47 1997.évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.
 Forrás:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700140.TV>
 [Megtekintés ideje: 2019.01.24.]

- ⁴⁸ A Dublin Core.
Forrás: <http://mek.oszk.hu/html/irattar/dc.htm>
[Megtekintés ideje: 2018.12.28.]
- ⁴⁹ About NOA.
Forrás: <http://www.noa-archive.com/company-profile/aboutnoa/>
[Megtekintés ideje: 2019.02.20.]
- ⁵⁰ PÉCELI Gábor: Hallgatói segédlet a Laboratórium II. c. tárgy méréséhez: [egyetemi segédlet] 2., jav. kiad. Budapest : Műegyetemi K., 2006. 63. p.
- ⁵¹ Interjú Wirth Judit dokumentátorral a Magyar Rádió prózai archívumának vezetőjével.
- ⁵² Előadás: Integráció és rendszerbővítés: a Magyar Rádió új archív rendszerének kialakítása. Jákó Péter: fejlesztőmérnök, Magyar Rádió Archívum, elhangzott: 12. Televízió- és hangtechnikai konferencia és kiállítás, 2007.05.02.
- ⁵³ LEGGETT, Elisabeth: Digitization and digital archiving. Lanham, Rowman&Littlefield, 2014, 44. p. ISBN 9780810892071
- ⁵⁴ MTVA Gazdasági és Vagyongazdálkodási Igazgatóság árjegyzék 2019.
Forrás: <http://www.mtva.hu/2017/12/07/mtva-archivum-es-tartalomkereskedelmi-arjegyzek-2018>
- [Megtekintés ideje: 2019.02.24.]
- ⁵⁵ Interjú Wirth Judit dokumentátorral a Magyar Rádió prózai archívumának vezetőjével.
- ⁵⁷ Mi a NAVA? 2017.02. 21. Forrás: <https://nava.hu/mi-a-nava/> [Megtekintés ideje: 2018.11.22.]
- ⁵⁸ RECORDER: Volt, nincs, lesz – Zenei archívumok Magyarországon. 2014.04.03.
Forrás: https://recorder.blog.hu/2014/04/03/volt_nincs_lesz_zenei_archivumok_magyarorszagon
[Megtekintés ideje: 2018.12.20.]

Beérkezett: 2020. 04. 14-én.

Balogh Dániel

hangmérnök, informatikus.
Oklevelét 2019-ben az ELTE Könyvtár- és Információtudományi tanszékén, Információ- és tudásmenedzsment specializáción szerezte.
E-mail: daniel.balogh.bp@gmail.com